עדים זוממין בממונא הוא ליתני? סבר לה כר"ע *דאמר *אין משלמין על פי עצמן, אי סבר ליה כר"ע °ליתני תרי גווני שור: ליתני שור דאזיק שור וליתני שור דאזיק אדם *דתנן ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם *הא תבריה ר"ע לגזיזיה דתניא ר"ע אומר יכול אף תם שחבל באדם ישלם מן העלייה תלמוד לומר °יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה. האונס והמפתה והמוציא שם רע בממונא הוא ליתני? מה נפשך אי נזק תנא ליה, אי צער תנא ליה, אי בשת תנא ליה, אי פגם היינו נזק, מה אית לך למימר קנסא, בקנסא לא קמיירי. המטמא והמדמע והמנסך בממונא הוא ליתני? מה נפשך אי *היזק שאינו ניכר שמיה היזק הא תנא ליה נזק אי *היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק הוה ליה קנסא ובקנסא לא קמיירי, לימא קסבר ר' חייא היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק דאי שמיה היזק הא תנא ליה נזק! תנא היזקא דמינכרא ותנא היזקא דלא מינכרא. בשלמא לתנא דידן תנא מניינא *למעוטי דר' אושעיא ור' אושעיא תנא מניינא למעוטי דרבי חייא, אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי? *למעוטי מוסר ומפגל, וליתני? בשלמא מפגל בקדשים לא קמיירי, אלא מוסר מאי טעמא לא תני? שאני מוסר דדיבורא ובדיבורא לא קמיירי והא מוציא שם רע דדיבורא הוא וקתני? דיבורא דאית ביה מעשה הוא, והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא וקתני? התם אע"ג דלית ביה מעשה רחמנא קרייה מעשה דכתיב °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. בשלמא לתנא דידן תנא "אבות" מכלל דאיכא תולדות, אלא לרבי חייא ורבי אושעיא 'אבות' מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן מאי ניהו? אמר רבי אבהו כולן כאבות לשלם ממיטב, מאי טעמא אתיא "תחת" "נתינה" "ישלם" "כסף": לא הרי השור כהרי המבעה: מאי קאמר אמר רב זביד משמיה דרבא הכי קאמר לכתוב רחמנא חדא ותיתי אידך מיניה, הדר אמר, חדא מחדא לא אתיא: ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים: מאי קאמר אמר רב משרשיא משמיה דרבא הכי קאמר לכתוב

עדים זוממין דממונא הוא. דכל המשלם יותר ע"מ שהזיק כגון כפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס כדלקמן בהך פירקין (ד' טו:) וכגון כל דבר קלוב האמור בתורה כגון חמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולהו הוי קנסא אבל מידי אחרינא ממונא: **סבר לה כר"ע.** דאמר במס' מכות בפ"ק (ד' ג.) עדים זוממין אין משלמים על פי עצמן כגון אם הוזמו בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בב"ד ואמרו הוזמנו בבית דינו של פלוני פטורין דאמה קנסא הוא ומודה בקנס פטור: **אי ר"ע ליתני תרי גווני שור.** דהא לר"ע יש חילוק בין תשלומין של שור דאזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק לתשלומי שור דאזיק אדם דתנן לקמן בפ' המניח את הכד (דף לג.) ר"ע אומר כו': **במותר.** אם חבל אדם בשור תם ותם באדם ושמו ב"ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף: **לגזיזיה.** לכח אגרופו כדאמר בסנהדרין בפ"ק (דף ז.) אדייה לגזיזה וקם: **יכול ישלם תם שחבל באדם מן העלייה כו'.** והשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה: **אונס ומפתה דממונא הוא.** שחמשים כסף לבד הוי קנס אבל יש בו פגם, שוה עכשיו פחות מדמעיקרא כדאמר בכתובות (דף מ.) ובושת דממונא הוא: **ה"ג מה נפשך.** משום מאי איצטריך ליה למיתני אי משום צער, תנא ליה: **מדמע.** מערב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזבין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא כהן: **מנסך.** שניסך יין חבירו לע"ז ואסרו בהנאה הואיל ועביד ביה מעשה *בגופיה דיין: **שאינו ניכר.** כגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו: **לימא קסבר רבי חייא לא שמיה היזק.** ומשום דקנס הוא תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיה: **אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי.** דלא מחשיב בהדייהו: **מוסר.** מלשין שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים: **ומפגל.** *כהן ששחט קרבנו של ישראל וחשב א] לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר: **וליתני ליה.** ר' חייא האי מוסר: **מוציא שם רע דיבורא דאית ביה מעשה.** בעילה: **מכלל דאיכא תולדות.** כדפרשינן לעיל לכל חד וחד 'נגיפה, ונשיכה' לקרן, 'נתחככה להנאתה' תולדה דשן וכן לכולן: **תחת נתינה כו'.** דבכולהו כתיב או 'תחת' או 'נתינה' וגמרינן 'תחת' 'תחת' משור מועד דכתיב ביה 'שור תחת השור' מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה 'מיטב שדהו' אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לניזק בשביל הזיקו מגביהו מן העידית. או 'נתינה' וגמר 'נתינה' משור שנגח את העבד דכתיב ביה 'יתן לאדוניו' או 'ישלם' וגמר משן ורגל דכתיב בהן 'מיטב כרמו ישלם' או 'כסף' וגמרי מבור דכתיב ביה 'כסף ישיב לבעליו', וארבע אבות גמירי כולהו משן ורגל: בשומר חנם כתיב 'אשר ירשיעון אלהים ישלם' בשואל כתיב 'בעליו אין עמו שלם ישלם' בנושא שכר כתיב 'אם גנוב יגנב מעמו ישלם' שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו כנושא שכר, בנזק דחובל בחבירו כתיב נתינה 'כן ינתן בו' והיינו ממון הניתן מיד ליד כדדרשינן בהחובל (לקמן דף פד:) בצער כתיב 'פצע תחת פצע' ודרשינן ליה לקמן בהחובל (דף פה.) 'פצע תחת פצע' ליתן צער במקום נזק בריפוי ושבת כתיב נתינה 'שבתו יתן ורפא' ובבשת כתיב 'תחת' גבי אונס ומפתה דכתיב 'תחת אשר עינה' ודרשינן בכתובות בפרק אלו נערות (דף מ:) חמשים כסף תחת העינוי מכלל דאיכא בושת ופגם. לישנא אחרינא הואיל וכתיב בחובל בחבירו 'תחת' דכתיב 'תחת פצע' כולהו חמשה מהתם גמרינן: בתשלומי כפל כתיב 'ישלם שנים' ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב 'חמשה בקר ישלם תחת וגו'' וקרן דגנב בכלל כפל הוא, ובגזל כתיב 'נתינה': 'ונתן לאשר אשם לו' (במדבר ה) בעדים זוממין כתיב בהו 'כסף בכסף' (דברים יט) וכמאן דכתיב 'תחת' דמי באונס ומפתה ומוציא שם רע כתיב 'כסף': 'ונתן לאבי הנערה חמשים כסף' (שם כב) היינו אונס, מפתה 'כסף ישקול כמוהר הבתולות' (שמות כב) במוציא שם רע 'וענשו אותו מאה כסף' (דברים כב) מטמא ומדמע ומנסך בכלל נזק הן *ובנזק כתיב ביה 'תחת': **מאי קאמר.** למה לי למיתני כלל: **ותיתי אידך מינה.** במה מצינו בשור שהוא מזיק וחייב אף המבעה שהוא מזיק יהא חייב: **לא אתיא.** כדמפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה:

לכתוב

הא תברה ר"ע לגזיזיה. אין לפרש דחזר בו מדקתני שמשלם מגופו דבפ' המניח (לקמן דף לג.) תני בהדיא ר"ע אומר כמשפט הזה כתחתון ולא כעליון יכול ישלם מן העלייה כו' ולפ"ה נמי קשה דפי' *אע"ג דזימנין ליכא נזק שלם כגון שהשור אין שוה כדי היזקו מכל מקום ליתני תרי גווני שור כיון דלפעמים איכא נזק שלם וי"ל דכיון דאין משלם אלא מגופו אי אפשר למיתני גבי אבות דאמרינן לקמן כולם כאבות הן לשלם ממיטב: **האונס** והמפתה והמוציא ש"ר דממונא הוא. מוציא ש"ר לית ביה ממונא כלל אלא מאה כסף אלא אגב אחריני נקטיה: **המטמא** והמדמע. המ"ל דלא תנא להו משום דלא מיחייב בשוגג: **דאי** שמיה היזק. ואע"ג דחזקיה דאמר שמיה היזק איתותב בהניזקין (גיטין דף נג:) מ"מ ניחא ליה לאוקומי ברייתא דרבי חייא אביו אליביה: **וקתני** היזק דלא מינכרא. והא דקתני שלשה גווני לפי שהם שנויין בפ' הניזקין (שם נג:) כדקתני שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר דקתני גווני טובא: **תני** מניינא למעוטי. האי למעוטי לאו משום דלית ליה דרבי חייא אלא כלומר למעוטי דלא איירי בהו: **למעוטי** מוסר כו'. המ"ל למעוטי כופר ושלשים של עבד והא דלא קתני להו משום דבקטלא לא מיירי ומוסר ומפגל אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי מחייב משום קנס בהגוזל בתרא (לקמן דף קיז:): **דיבורא** דאית ביה מעשה. דבכתובות בפ' נערה (דף מו.) א"ר אליעזר בן יעקב לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל ור' יהודה אית ליה התם עד שישכור עדים: **כולם** כאבות לשלם ממיטב. ואע"ג דהולדות דאבות דמתניתין משלמין נמי ממיטב מ"מ הני אי לאו דקרינא להו אבות לא הוי ידעי דמשלמי ממיטב: **תחת** נתינה כו'. בספרי מפיק בושת מוקלותה את כפה ולא תחוס עיניך (דברים כה) ויליף מעדים זוממין דכתיב לא תחוס עיניך (שם יט) וא"ל שהוא גזירה שוה גמורה מדלא קאמר אתיא תחת תחת נתינה עיניך ועדים זוממים פרש"י דכתיב בהו נפש בנפש וי"ל דאפילו אם העידו על שור תם שהזיק או העידו פלוני חייב לפלוני מנה דדינו בזיבורית דמשלמי במיטב דאם רצו לחייב אחרים ממיטב לא צריך קרא דמכאשר זמם נפקא דיתחייבו ממיטב: **מאי** קאמר. משום דלא מצי לפרושי האי לא הרי כשאר לא הרי שבש"ס קמתמה מאי קאמר:

כי

עין משפט
נר מצוה

לה א מיי' פרק יח מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קי טור ח"מ סי' לח :

הספר חסר וצ"ל ואשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה דלף ע"ג וכו'. ר"מ

לו ב מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפה סעיף א :

רבינו חננאל

מערב תרומה וכיוצא בה בחולין. דברי ר' עקיבא דאמר בעדים זוממין אין משלמין על פי עצמן מפורש בתחלת פ' כיצד העדים נעשין זוממין. ת"ר ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בני גרושה ובני חלוצה. ואין גולין לערי המקלט ואין משלמין כופר ואין נמכרין בעבד עברי משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. פי' תבריה ר"ע לגזיזיה שיבר כלי זיינו שלוחם בהן כלומר *) חזר בו דתניא ר' עקיבא אומר יכול ישלם בן העלייה כו' וזה בפ' המניח את הכד. פי' מוסר המוסר את חבירו לעובדי כוכבים ונענש או מסר ממון חבירו לעובדי כוכבים אם יש עדים חייב לשלם. ודין מן הטוען טענת מסור ואין לו ראייה אני עתיד לפרשו במקומו בפ' הכונס צאן לדיר. אשכחן הני אבות נזיקין כו' בהדי מסור ומפגל ואית בהו ממונא וקנסא והזק בידים והזיקא דאתי ממילא. ואית בהו ממונא דאתא לידיה בהיתרא וממונא דאתא לידיה באיסורא. ואית בהו נמי היזק ניכר והיזק שאינו ניכר. ואית בהו דיבור שיש בו מעשה [כמו] המוציא שם רע. ודיבור שאין בו מעשה ורחמנא שוויי' מעשה עדים זוממין. ודיבור שאין בו מעשה מסור והני אבות תולדותיהן כיוצא בהן בר מתולדה דרגל בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לשלם מן העלייה וכולן מועדין הן מתחילתן בר מן הקרן. ושן ורגל ברשות הרבים פטורים **) דאורחייהו הוא. אמר ר' אבהו כולן כאבות הן לשלם ממיטב. מאי טעמא אמר אביי אתיא תחת נתינה ישלם כסף. פי' מצאנו בפירוש בשן ורגל דכתיב ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם וגמרינן מינה דכל מקום דכתיב תשלומין הוא ממיטב בשור כתיב שלם ישלם שור תחת השור בבור כתיב בעל הבור ישלם במבעה כתי' מכה בהמה ישלמנה בהבער כתיב שלם ישלם המבעיר בשומרים כתיב ישלם שנים לרעהו. ובשומר שכר כתיב ישלם לבעליו. ובשואל כתיב שלם ישלם. (או שכיר) [שוכר] או כשומר חנם או כשומר שכר גנב חיים שנים ישלם תשלומי ד' וה' כתיב חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה. בגזלן כתיב ושלם אותו בראשו. ולמד עוד מי שאינו כתוב בו לשון תשלומין בתחת תחת. כתיב בנזקי שור שלם ישלם שור תחת השור מה תשלומי שור כתיב ביה תחת והוא ממיטב אף כל היכא דכתיב תחת ממיטב הוא. וילפי מיניה הניזקין דכתיב עין תחת עין והעדים זוממים בכלל. צער חבורה תחת חבורה ויליף מינה האונס (של) [דכתיב] ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה. ותוב ילפי אחריני מן האונס מה אונס דכתיב ביה נתינה וכסף ומשלם ממיטב אף כל היכא דכתיב נתינה או כסף ישלם ממיטב. (ז'לי וג') ויליף מינה המפתה דכתיב כסף ישקל. ומוציא שם רע דכתיב וענשו אותו מאה כסף. ריפוי ושבת כתיב בהו נתינה שנאמר רק שבתו יתן ורפא ירפא. המטמא והמדמע והמסור והמפגל כיון דקיימא לן היזק שאינו ניכר שמיה היזק שייכי כולהו בכלל נזק: פיס' לא השור כהרי המבעה כו'.

אמר

*) עי' תוס' ד"ה הא תבריה. **) עי' ברכ"ש ריש מכלתין מ"ש על הרי"ף בזה.

מסורת
הש"ס

מכות ג.

לקמן לג. מב: ערכין יד:

לקמן מב:

[גיטין נג.]

[ב"מ ד: נג. נג: מועד קטן יג. בכורות לג.]

[כריתות ב:]

[עיין בתוספו' ע"ז עד. ד"ה למעוטי]

עי' בס' פני יהושע במסכת ב"ק מ"ש בזה

גליון
הש"ס

גמ' ליתני תרי גווני שור. עי' לקמן דף ע"ח תוס' ד"ה ור"ע:

צי' רי"מ ונכון כתיב ישלם דכתיב מכה בהמה ישלמנה

הגהות מהר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה ומפגל וכו' הטלת לשום שלמים. עי' מנחות דף מט ע"א בלשון רש"י שם בד"ה ומחשב בהו לשום שלמים וכו' ובתוספות שם ד"ה וקמחשב בה ועי' פני יהושע ובשיטה מקובצת ודו"ק.

נושא/מבנה

״בשלמא״

① מה טעם שנו המנין של האבות:
א) תנא דמשנתנו (4)
ב) ר' אושעיא (13)
ג) ר' חייא (24)

② מפי' המשמעות של המלה "אבות"
א) לתנא דמשנתנו
ב) לר' אושעיא ור' חייא

נושא/מבנה

"מאי קאמר"
הסבר הגמ' למה היה צורך למשנה לפרט "לא הרי..."
הגמ' תסביר שתמי' שונה לשאלה:
למה היה צורך לתורה לפרט כל אבות הנזיקין - למה לא יכלה התורה לכתוב א' או ב' ונלמד השאר במה מצינו

תשובות משמיה דרבא

*הערה על המיספור:
התחלנו מ-5 דרשימתו של ר' אושעיא כולל 4 אבות נזיקין דמשנתנו. כשנגיע ל-13 זהו סיום רשימתו של ר' אושעיא (דאמר 13 אבות נזיקין...) כמו כן כשנגיע ל-24 היינו סיום רשימתו של ר' חייא (דכלל 4 אבות של המשנ' ו-13 של ר' אושעיא) יש לציין שסדר הופעת האבות (=) ברש"י תואם לסדר הופעתם בברייתות של ר' אושעיא ור' חייא

*ולכן לא אמרינן כאן "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו"

*נושא (רש"י)
רש"י מנאם איך לומדים דרך גז"ש שכל אבות הנזיקין משלמים ממיטב

רשימת ר' אושעיא
אוני צ"ל ובבושת

רשימת ר' חייא